

«Leirodden» av Einar Dagsrud-Aafoss, SH 1955

På vestsida av Norsjø - rett over for Michaelshulen - ligger det gamle gjestgiveriet Leirodden. Selve navnet skulle tyde på at jorda her skulle være leirholdig, men det er ikke tilfelle. Navnet er gammelt, og en antar at det kommer av det oldnorske ordet *leira*, som kan bety sanddyne, leire eller ei sandslette. Jorda som tilhører denne plassen, er ei fin slette på ca. 12-14 mål. Den har uten tvil vært ryddet og brukt fra den første tid folk slo seg ned ved Norsjø. Her var det som nå fine fiskegrunner, og litt ovenfor, i nordvest, kommer Melumelva ut. Der var det også fisk som gav mat til mange munnar i gammel tid.

Hit kom nybrottsmannen for lenge - lenge siden. Han kom antagelig vannveien. Han la til land, og med primitiv redskap tok han til å rydde åkerjord på odden. I utkanten av jordene ligger ennå noe stein igjen som minner oss om han som først ryddet og budde på Leirodden.

Nå blir sletta brukt til havn, og skogen eter seg mer og mer innover åkerjorda. Husene på plassen står øde, og tidens tann tærer, og husene forfaller. Men tunet og fjellnabbene og de fine sandstrendene rundt odden er de samme som da den første mannen steig i land her, - for kanskje tusener av år siden, og småbølgene skyller om skjærene og innover sandstrendene som i gammel tid.

Hvor lenge det er siden folk slo seg ned ved Norsjø eller langs vassdragene i Telemark, kjenner vi ikke til, men farkoster av tre var nok brukt allerede i den yngre steinalder. Vi kan derfor tenke oss at det er mange typer av båter som har fart forbi Leirodden ned gjennom tidene. Men ikke alle fôr forbi. For plassen er nok et gammelt inntakssted for folk som for vannveien på Norsjø. Her var lun havn både på nordsida og på sørsida av odden, og når kuling og storm feide over det gamle «Nonsjø», var det nok godt å ty inn her. Her må en anta at ordningen med ro skifte tidlig kom i bruk, og at plassen tidlig ble et av de faste inntakstedene ved Norsjø. Til å begynne med var det nok den alminnelige gjestfrihet det faren folk takkende tok i mot. Seinere, da trafikken ble større, sørget nok oppsitterne på Leirodden for at folk som kom innom, kunne få kjøpt både mat og drikke.

I de gamle lovene våre må en anta at det var regler for drift av herberger, regler som fastsatte rettigheter og plikter både for verten og gjestene. Fra seinere tid kjenner vi flere ordonanser utstedt av statholdere og amtmenn, og i disse heter det bl. a.: - Gjestgiveren skulle ha eget hus med minst 2 velinnredede kamre med 2 senger i begge kamrene. Dessuten skulle det være ei borgerstue for de reisende. Gjestgiveren ble også pålagt å holde nok med mat, øl og andre drikkevarer. Det var faste priser både for husly, mat og drikke. Det var forbudt for andre enn de som hadde tillatelse til det, å drive herbergs- virksomhet. Særlig var en nøye med at andre ikke solgte drikkevarer. (Årsskrift 1955, s. 35.)

Hvem som var den første som fikk offentlig bevilling til å drive gjestgiveri på

Leirodden, kjenner jeg ikke noe til. Men fra den seinere tid vet vi at Tollof Hansen Valen hadde herbergsbevilling på Leirodden. Etter han ble retten overtatt av bror hans, Halvor Hansen, og etter hans død dreiv enka hans gjestgiveriet. En antar at det ble nedlagt i 1860-åra. Det er nå snart hundre år siden at folk på bytur tok innom Leirodden. Det ble slutt med ro-trafikken. Den ble avløst av mer moderne trafikkrnidler. I 1852 begynte dampskipet «Statsraad Stang» fast rute på Norsjø. Den gikk nok innom Leirodden og de andre gjestgiveriene ved nedre Norsjø en gang i mellom de par første åra, men snart ble det også slutt, og det ble stille ved de gamle gjestgiveriene. Landeveien til byen var også etter hvert blitt noe bedre, så en del av trafikken var nok allerede gått over til å følge den. Skysskifteordningen langs veiene hadde alt da eksistert i lang tid, men vannveien er den eldste, - den lå der ferdig fra naturens hånd, og den ble tatt i bruk mange hundreår før det ble landeveier med skysskifter og herberger.

Er du på Norsjø en sommerdag med pram eller båt, så legg da inn til den gamle båtstøa på østsiden av Leirodden. Der finner du ei fin sandstrand. Der la gjestene båtene sine i gamle dager. Så gikk de opp den lille bakken, og opp på sletta der våningen lå. Det er den samme du ser der i dag, men nå er den øde og forfallen. Du går over dørhella, som er en gammel kvernstein, - en understein til ei handkvern. Den er slitt, så atskillig korn har den malt før den ble lagt ned som dørhelle.

Bislaget foran hovedinngangen er fra seinere tid, og det virker skjemmende på den gamle gården. Det er like forfallent som fasaden på selve huset. Du går inn i gangen, som er tømret og har bjelketak. Den er umalt, og dører fører inn til de to stuene og til kjøkkenet. Til venstre er borgerstuen. Den har tømmervegger som er malt i en gråblå farge. Det er bjelketak av slette bord fra 1 til 11 tommer breie. Taket har vært hvitmalt. Golvborda er fra 7-11 tommer breie, og golvflata er ca. 30 kvm. Det er to vinduer i stua, begge med små ruter.

Stua til høyre eller østre stue, er panelt med 8-9 toms panel med staff. Veggene er mørke-brune øverst, og ei mosebrun farge i vindushøyde. Taket er bjelketak med over- og underliggende bord, malt med ei blå-grønn farge. Golvet er laget av like breie bord som i borgerstua, og størrelsen er den samme, ca. 30 kvm. Her er tre vinduer, også med små ruter.

Kjøkkenet var panelt med breie bord og umalt. Her er også bjelketak, men med slett himling. Størrelsen på kjøkkenet er 3,40 m x 4,10 m. I det ene hjørnet finner vi skorsteinen, og under vinduet mot vest en smal kjøkkenbenk, bare 34 cm brei. I kroken mot stua står et større skap, men det er fra seinere tid.

I øst ved siden av kjøkkenet finner vi et mindre kammers, 2,40 m x 4,15 m. Det er panelt med breie bord, og har bjelketak med over- og underliggende panel. Golvet har breie bord, og mot øst er et smårutet vindu.

Høyde fra golv til tak i alle disse rommene var 2,25 meter. Våningen inneholdt også et bryggerhus, - 2,40 m x 4,15 m. Der var tømmervegger og bjelketak med slette bord. Der var også skorstein med bakerovn.

Fra gangen mellom de to stuene førte ei rett trapp opp til en mindre gang på loftet. Derfra førte ei dør inn til et mindre kammer i arken mot sør. Størrelsen var 3,40 m x 2,10 m, og høyden under taket 2,10 m. Veggene var her rappet på lekter og flisehogg i tømmerveggen, og på det var det tapetsert. Det er nok gjort i seinere tid. Rommet hadde bjelketak og to vinduer med små ruter. Det var også rommelig loftsrom over de to stuene. De fleste dørene i våningen var skiftet ut i den seinere tid, men det var ennå igjen noen 3- og 5-fyllings dører. De er muligens like gamle som våningen.

Når denne våningen er bygd, vet vi ikke, men en kan vel anta at byggetida har vært omkring året 1800. Det er oppført som vinkelbygg, - laftebygg av middels stort tømmer med nøyaktig tilhogne garpelaft med skrå kinn. Huset er kledd med over- og under-liggende panel med staff. Gesimser og vinduer og ellers alt byggearbeidet er pent utført.

Våningen på Leirodden var rommelig etter datidens forhold. Grunnflaten er 132 kvm. Grunnmuren var oppført av gråstein, og samme materiale var delvis brukt til skorstein, bakerovn og de 4 røykpipe. Det har også vært hus som har tilhørt gjestgiveriet, på sletta lenger mot vest. Hva slags hus dette har vært, - om det har vært en plass, ei smie, et verksted eller noe lignende, vet vi ikke noe om. Det er bare rester av murene som er synlige nå.

Det var gråvær og noe regn og lauvfall da jeg var der oppe i høst. Regnet slo inn i borgerstua, der vindu og karm var fjernet. En del av veggen til den andre stua var delvis råtnet ned. Der slo også regnet inn. - Vind og vær var i ferd med å slette ut menneskenes verk, - verdier som var blitt til og holdt vedlike gjennom lange tider, - men som nåtiden glemmer.

